

Спiрні переходи

Практика складається так, що ФГВФО не може продавати «право» на продовження судового спору щодо майнових прав на об'єкти з пулів NPL проблемних банків, однак своє слово ще не сказала Велика Палата ВС

СЕРГІЙ ЧУЄВ, АНДРІЙ ІВАНІВ

Ринок NPL (непрацюючих кредитів), вийшовши зі свого піку, став більш прогнозованим та стабільним, що позитивно впливає на інфраструктуру його частини, а також на ціноутворення на ньому.

Аналіз великої частини пулів NPL був здійснений ще задовго до їх виставлення на продаж: гравці зробили прогнози в юридичній та, відповідно, економічній складовій інвестування в них. Окрім того, помітною стала консолідація та диференціація покупців залежно від фінансових можливостей.

Однак свій внесок у збільшення ризиковості купівлі NPL-активів зробила активна протидія боржників, що проявилось у формуванні нового пласта судової практики.

Давайте спробуємо знайти корінь проблематики одного з «витків» судової практики у сфері NPL-активів та можливості підібрати йому належне застосування у межах відносин, які на сьогодні склалися в процесі виведення неплатоспроможних банків з ринку.

ПЕРЕДІСТОРІЯ ПОШИРЕННЯ СПОРІВ

Сьогодні є широка категорія боржників, які намагались напередодні введення тимчасової адміністрації у той чи інший спосіб врегулювати свої відносини з банком трендовими тоді, але «занікчменними» в подальшому Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО, Фонд) механізмами: уступка (застава) прав вимоги на пов'язану особу, фінансова порука тощо. Нині такі боржники, намагаючись «вибити» з процесу нових кредиторів, які придбали право вимоги на аукціонах, почали масово подавати позови про недійсність торгів. Цей маневр переважно здійснюється для посилення позиції у переговорах та зниження ціни викупу боргу з великого пулу, придбаного і так уже з колосальним дисконтом фінансовою компанією.

Однак деякі скаржники усе-таки вийшли спосіб дій через правову позицію щодо неможливості продажу на торгах спірного чи нібито «неіснуючого» права вимоги. Судова практика відреагувала майже однозначно: відсутність (спірність) права вимоги в момент продажу є підставою недійсності торгів. Судами не завжди сприймається продаж майнових прав, пов'язаних або похідних від права вимоги, щодо якого укладається договір відступлення права вимоги за результатами торгів.

Далі це питання перейшло в категорію, можна сказати, права на продаж процесуального права щодо подальшої боротьби. Такого собі «квитка на візну».

СЕРГІЙ ЧУЄВ,
партнер EQUITY

АНДРІЙ ІВАНІВ,
радник EQUITY

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТА ВІДЧУЖЕННЯ

Таке зміщення було викликано також специфікою майна, яке виставляється Фондом до продажу. Це звичні об'єкти: основні фонди або майно, яке перебувало тривалий час на балансі банку. Однак воно вибуло з володіння банку перед введенням тимчасової адміністрації в силу різних операцій — міни, продажу, застави за депозитом тощо, тобто правочинів, визначених як нікчемні Фондом. Спираючись на наслідки нікчемності правочинів, банки відновлювали свої права на відповідне майно та виставляли його на продаж як майно банку. Однак через відсутність на момент формування лота державної реєстрації у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно робилася позначка, що продаються «майнові права».

Стандартні формулювання з договорів купівлі-продажу за результатами торгів визначали, що реалізуються майнові права, також ті, що можуть виникнути щодо певного об'єкта, відмінні від права власності. Зокрема, це — визнання права власності, відновлення становища, повернення грошових коштів у рахунок погашення збитків, право на оскарження в судовому порядку, звернення до будь-яких органів. Тобто передавали всі права та можливості, які банк міг би реалізувати, однак не здійснює / не встигає здійснити в силу особливостей ліквідаційної процедури. Тому він передає право «продовжити відвоювати». Аналогічні положення містились у договорах продажу пулів кредитів, щодо яких були судові спори чи так звані паралельні уступки, зарахування тощо.

ПОЗИЦІЯ ОБ'ЄДНОЇ ПАЛАТИ КГС ВС

Судова палата з розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду (КГС) у складі Верховного Суду (ВС) розглядала справу № 910/11702/18 про витребування майна з чужого незаконного

володіння та визнання права власності. Майно вибуло з банку до введення адміністрації, відповідну операцію «занікчменено» і банком заявлено позов про витребування майна.

Суд першої інстанції позов задовольнив, а на етапі апеляційного перегляду справи «майнове право» на об'єкт було продано на торгах. Переможець заявив про процесуальне правонаступництво. Суд вважав, що переможець торгів став правонаступником банку в цих відносинах. Цю ухвалу і було оскаржено до суду касаційної інстанції.

Об'єднана палата КГС ВС у постанові від 13 квітня 2021 року дійшла висновку, що під час вирішення питання про правонаступництво суд досліджує обставини передачі прав кредитором новому кредиторю та встановлює відповідність їх підставам, визначеним законодавством. Суд, наприклад, може встановити недійсність передачі кредитором своїх прав іншій особі, наприклад, з підстав нікчемності.

Верховний Суд так сформулював правову позицію: відступлення права вимоги може здійснюватися тільки стосовно дійсної вимоги, що існувала на момент переходу цих прав.

Касаційна інстанція резюмувала так: — у наведеній справі під виглядом відчуження майнових прав щодо нерухомого майна фактично має місце продаж права на звернення до суду з цим позовом або права на застосування способів захисту цивільних прав;

— з урахуванням змісту або характеру майнових прав за частиною 2 статті 656 Цивільного кодексу України зазначені способи судового захисту цивільних прав не можуть бути предметом договору купівлі-продажу майнових прав.

Верховний Суд фактично не тільки звів питання до порівняння категорій «майнового права» та «права очікування», але й зробив висновок, що треба перевірити також факт державної реєстрації прав, похідних від права власності, зокрема таких як майнові права, оскільки відсутність такої реєстрації унеможливує продаж активу.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Попри те, що судова практика розвивається саме таким чином, зроблені висновки не відповідають реаліям відносин, які складаються в процесі роботи з NPL-активами та зміщують шалки терезів у бік зловживань з фінансовими

ресурсами зі сторони боржників та/чи пов'язаних з акціонерами банку осіб.

Що ж тоді може взагалі продавати Фонд і як діяти, коли відповідний актив залишається спірним, але не програмним, на момент завершення ліквідаційної процедури? Відповіді на ці питання залежать від того, з якої позиції дивитися на проблему.

Однак наразі зрозуміло напевне: якщо судова практика не буде змінена або не встановить правильні орієнтири, Фонд зможе виставити на продаж лише невеликий відсоток прав вимог. Він буде змушений самостійно доводити до кінця відповідну судову роботу, що в більшості випадків є об'єктивно неможливим. Постраждають від цього повторно кредитори банку, вимоги яких так і не вдасться погасити.

Але на кожну лазівку можна знати іншу. Запобіжником від хвилі позовів про визнання недійсними торгів та відповідних договорів купівлі-продажу права вимоги пулів кредитів виявилось інше базове питання: чи порушуються права позивача-боржника фактом відступлення права вимоги на користь нового кредитора? Дослідження цього питання судами у подібних справах схоже на намагання тих же судів вирівняти шалки терезів, які похитнула наведена позиція у справах про оскарження результатів торгів.

Зважаючи на це, логічно видається тенденція, що все більше питань, які стосуються відносин щодо продажу NPL-активів, «мігрують» до Великої Палати Верховного Суду. Очікуємо, що впродовж наступних пів року відповіді на порушені питання дасть саме Велика Палата (зокрема, у рамках справи № 910/12525/20 щодо права на оскарження).

Можемо прогнозувати зміну підходу в напрямі забезпечення інтересів ФГВФО. Так було у питанні недійсності торгів та укладених на них договорів купівлі-продажу прав вимог з підстав віднесення судами цих договорів до операцій факторингу з огляду на передбачене дисконтування. На початку реалізації Фондом прав вимог, на той час меншими пулами, часто останні придбавались фізичними особами. З точки зору нормативного регулювання та судової практики в період 2017—2020 років суди визначали це факторингом. Однак Велика Палата ВС у постанові від 16 березня 2021 року у справі № 906/1174/18 допустила відхід від цієї практики та визнала особливий статус продажів у системі виведення банків з ринку.